

קרבן תודה וברכת "הגומל"

בפרשתנו מופיע הציווי להביא קרבן תודה (ויקרא ז', יא-טו), שעליו מבוססת לפי חז"ל ברכת "הגומל"¹. רש"י על אתר מביא את דברי חז"ל:

"אם על תודה יקריבנו" - אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים, והולכי מדבריות, והבושי בית האסורים, וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות, שכתוב בהן 'ודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה' (תהילים ק"ז, כא-כב). " (ברכות נד ע"ב)

חז"ל קשרו בין הבאת קרבן התודה שבויקרא למזמור ק"ז בתהילים, בו מתוארות תלאותיהם של השבים מהגלות, החוזרים דרך מדבריות וימים. המזמור מזכיר, שהמודים לה' על הצרות מהן ניצלו "יִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וְיִסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה". אמירת ברכת "הגומל" והבאת קרבן תודה על אירועים כאלו, אף אם הם בקנה מידה קטן יותר, נותנת להם משמעות כאילו הם חלק מתהליך היסטורי זה.

בעזרת השוואה זו ניתן להסביר פרט נוסף של קרבן התודה: קרבן זה מתאפיין בשילוב הייחודי של מצות עם חמץ. בפסח (שמות י"ב) וברוב הקרבנות (ויקרא ב', יא; ו', י) יש לאכול דווקא מצות ולא חמץ. שתי הלחם המוקרבים בחג הביכורים, לעומת זאת, הם חמץ, כי האכילה מלחם הארץ מסמלת את הקשר החזק למולדת:

"מִמּוֹשְׁבֵיבְתֵיכֶם תָּבִיאוּ לָחֶם הַתְּנוּפֵה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרִים סֵלֹת הַתְּהִינָה קֶמֶץ הַתְּאֲפִינָה בַּבּוֹרִים
לה" (ויקרא כ"ג, יז)

השילוב של מצות עם חמץ בקרבן התודה מסמל, אם כן, את תהליך הגאולה - מהגלות ועד הכניסה לארץ ישראל. יסוד זה מסביר גם שימוש במונח ייחודי: המידות הקשורות בזבח התודה נקראות מידות ירושלמיות, אשר מזכרות במשנה רק בהקשר זה:

"התודה הייתה באה המש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות. " (מנחות פ"ז מ"א)

נראה שהדבר בא ללמדנו כי זבח תודה נמדד דווקא ביחידות המקובלות בירושלים, ולא במידות של הולכי מדברות, כי לאחר שנות נדודים ארוכות במדבר - עיקר התודה היא דווקא על הכניסה לארץ ישראל ולירושלים, כלשון המשורר:

1. ראו מאמר ומצגת באתר www.tefilah.org במדור של תפילות יום חול.

"לך אַזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה... בְּחֻצוֹת בַּיִת ה' בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּהָ" (תהילים קט"ז, יז-יט)

קרבת התודה, יחד עם כמות גדולה מאוד של לחם, אינו נאכל אלא ליום ולילה. מה הסיבה לכך? מדוע הוא שונה מכל קרבן שלמים אחר, הנאכל במשך שני ימים? יש שהסבירו שיש חשיבות מיוחדת לכך שבעל הנס מספר את הנסים שנעשו לו בפני אנשים רבים. סיפור הנס ברבים הוא תהליך פסיכולוגי חשוב ביותר (logotherapy), אשר מסייע להפנים את חוויית הנס ומחזק את תחושת ההצלחה וההשגחה המיוחדת של הניצול, כלשון מזמור ק"ז: "יודו לה' חֲסֵדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: וַיִּזְבְּחוּ זֶבַחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה". הציווי לאכול כמות גדולה תוך זמן קצר מחייב להזמין אנשים רבים לקרבן התודה, ועל ידי כך נתגשם תכלית הקרבן - לפרסם את הנס ברבים. כך למשל כותב הנצי"ב:

"היינו כדי שיהיה מרבה רעים לסעודה אחת ביום הקרבה ויהיה סיפור הנס לפני רוב אנשים וארבע חלות לכהנים שהן המה תלמידי חכמים."²

דין נוסף הנלמד ממזמור זה הוא מספר האנשים שצריך לברך בפניהם ברכת "הגומל". אביי אומר שיש לברך את הברכה בפני עשרה אנשים "דכתיב: 'וירוממוהו בקהל עם'"; מר זוטרא סבור ששניים מהם צריכים להיות תלמידי חכמים, "שנאמר: 'ובמושב זקנים יהללוהו'"; ומופיעה בגמרא אפשרות נוספת, שצריך עשרה אנשים ונוסף עליהם שני תלמידי חכמים.

בשתי האפשרויות הראשונות המספר ברור - עשרה אנשים הוא מספר הנדרש לדברים רבים. אך האפשרות האחרונה נראית מוזרה. הרכב זה מופיע רק בפרשת המרגלים, שהרי יהושע בן נון וכלב בן יפונה היו כעין שני תלמידי חכמים בעדת המרגלים.³ לאור דברינו לעיל הדברים מתבהרים בפשטות נפלאה: המרגלים היו הראשונים מבני ישראל ששבו לארץ ישראל מהגלות. אם כן, הם היו הראשונים בתולדות עם ישראל שעליהם יכול היה להיאמר מזמור ק"ז. לפיכך, ברכת "הגומל" מחייבת נוכחות של עשרה אנשים ושני תלמידי חכמים, כמו הרכבה של משלחת המרגלים.

2. וכבר הקדימו האברבנאל בפירוש זה, ואף שילב את הפסוקים מספר תהילים: "למה הבדיל השם שלמי תודה להיותם נאבלים ליום ולילה ושאר השלמים נאבלים לשני ימים ולילה אחד, כמו שמובאר בפרשה? כי הנה היה זה כדי לפרסם הנס, וזה שבעל שלמי תודה כשהוא רואה ששלמיו אינם נאבלים אלא ליום ולילה עד הצות, הוא מזמין על שלמי תודתו אחיו ואוהביו ומידעיו לאכול ולשמוח עמו, וישאלו זה את זה על מה היה תודתו, והוא יגיד להם הנסים והנפלאות שעשה עמו השם, וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו".
3. המהרש"א על אתר רמז לכך, אך לא הסביר את משמעות הקשר המהותי בין המרגלים ובין ברכת "הגומל": "למאי דבעי למימר דבעי 'י שאר עמא וב' רבנן הטעם בו כשיעור העדה וקהל, שנאמר במרגלים שהיו תחילה אחד לשבט, ותרי מינייהו היו רבנן יהושע וכלב, ודו"ק".

ראיה לכיוון זה ניתן למצוא בתשובתם של המתפללים לאדם שמברך ברכת "הגומל" בציבור: "מי יגמולך כל טוב הוא יגמולך כל טוב סלה"⁴. נוסח זה מבוסס על דברי המכילתא בהקשר של ברכת המזון:

"ומנין שהן מברכין על המזון? שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת' (דברים ח', י) זו ברכה ראשונה, 'על הארץ' זו ברכה שנייה, 'הטובה' זו ירושלים, שנאמר 'ההר הטוב הזה והלבנון' (דברים ג', כה), 'אשר נתן לך' - שגמלנו כל טוב." (מכילתא דרבי ישמעאל, בא, מסכתא דפסחא, פרשה טז)⁵

חז"ל קשרו, אם כן, את ברכת "הגומל" לארץ ישראל על ידי שימוש בניסוח הייחודי "שגמלנו כל טוב", ללמדנו שאין טובה וחסד לעם ישראל כדוגמת הכניסה לארץ ישראל.

דורנו, שזכה לראות בעיניו לאחר אלפיים שנות גלות את בניין עם ישראל בארצו בבחינת "דאשית צמיחת גאולתנו", אכן חייב להודות בפה מלא ולברך על כך את ברכת "הגומל".

4. תשובת הציבור אינה נזכרת בגמרא, והיא מובאת לראשונה בספר כל בו, סימן כ ד"ה ואם היה, וכך נפסק בשולחן ערוך, אורח חיים רי"ט, ב.

5. לשון המכילתא באה לידי ביטוי בנוסח הברכה הרביעית: "הַמְלִיךְ הַטוֹב וְהַמְטִיב לְכָל שְׂבָבָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטִּיב הוּא מְטִיב הוּא יִיטִיב לָנוּ. הוּא גְמָלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד לְחַן וְלְחֶסֶד...".